

Madame Blavatsky over de studie van Theosofie

– Robert Bowen

Madame Blavatsky over de studie van theosofie

– Robert Bowen

Uitgeverij der Theosofische Vereniging in Nederland

Deze brochure verscheen in 1960 als
Madame Blavatsky on How to Study Theosophy

© Nederlandse vertaling 1988 TVN Amsterdam

Vijfde druk 2001
Zesde druk 2005
Zevende druk 2014

Opmaak Theo Mondij

Theosofische Vereniging in Nederland

Tolstraat 154
1074 VM Amsterdam
telefoon 020 - 676 56 72
e-mail info@theosofie.nl
website www.theosofie.nl

Deze aantekeningen van leringen, gegeven door Madame Blavatsky tegen het einde van haar leven, zijn al op diverse tijdstippen in een aantal periodieken in druk verschenen. Ze werden gemaakt door Robert Bowen, een oudere marine-man, die lid geworden was van Madame Blavatsky's kring en die haar hardnekkig ondervroeg over welke houding een student moest aannemen tegenover *De Geheime Leer*. Hij maakte zorgvuldig aantekeningen van de antwoorden die zij hem gaf en vervolgens las hij deze aan haar voor, om er zeker van te zijn dat hij haar bedoeling goed begrepen had. De aantekeningen werden later aan het licht gebracht door de zoon van Bowen, wijlen kapitein P.G. Bowen, die toen lid was van de Theosophical Society in Dublin, en zij werden voor het eerst gepubliceerd in het nummer van januari-maart 1932 van *Theosophy in Ireland*, iets meer dan veertig jaar nadat zij waren geschreven. Nauwgezet onderzoek dat daarna in Dublin heeft plaatsgevonden, heeft geen ander materiaal uit dezelfde bron aan het licht gebracht.

Een groot deel van de waarde van de aantekeningen van Bowen ligt in het feit dat zij principes bevatten die niet alleen kunnen worden toegepast bij de bestudering van *De Geheime Leer*, maar bij alle theosofische studies. Herhaaldelijk wordt beklemtoond dat geen enkele vorm van beschrijvende theosofie mag worden opgevat als een noodzakelijk correct plaatje van het universum. Zij is meer een afgeleid model dat ontwikkeld wordt tijdens het ervaren van een Waarheid, die niet onder woorden te brengen is, niet te beschrijven is en uitstijgt boven relatieve waarden. Een dergelijke vorm van theosofie is niet bedoeld om de Waarheid uit te beelden, maar om je naar die Waarheid toe te leiden.

Het zal duidelijk zijn, dat wanneer je deze normen hanteert, de waarde en de autoriteit van een beschrijvende theosofie niet noodzakelijkerwijze beoordeeld mogen worden naar de mate waarop deze theosofie nauwkeurig overeenstemt met wetenschappelijke feiten of beginselen, of met een andere beschrijvende theosofie die door iemand anders naar

voren wordt gebracht. De waarde van iedere uiteenzetting van de theosofie moet liggen in de diepte van de ervaring waartoe zij de student kan voeren, die sterk en moedig genoeg is om door haar vorm en patroon heen te breken op weg naar haar occulte of verborgen werkelijkheid.

Nog een raad die regelmatig herhaald wordt in de aantekeningen is dat iedere theosofische lering, om haar vollediger te begrijpen, gepresenteerd moet worden binnen een universeel kader. Als een hulp hiertoe raadde Madame Blavatsky heel sterk aan dat de student moet proberen een diep inzicht te verkrijgen in de drie grondstellingen die in de *Proloog* van *De Geheime Leer* gevonden kunnen worden. Deze stellingen zijn in deze brochure herdrukt, na de aantekeningen, terwille van een gemakkelijke raadpleging en studie.

- Hugh Shearman

H.P.B. was vorige week bijzonder interessant met betrekking tot het onderwerp van *De Geheime Leer*. Ik kan maar beter proberen het allemaal te ordenen en het veilig en wel op papier te zetten, nu het nog vers in mijn geheugen zit. Zelf zei zij dat dit over dertig of veertig jaar nog wel eens voor iemand van nut kan zijn.

Allereerst: *De Geheime Leer* is slechts een heel klein fragment van de esoterische leer die bekend is aan de hogere leden van de occulte broedersschappen. Deze bevat, zo zegt zij, *juist zoveel als door de wereld in deze komende (twintigste) eeuw kan worden begrepen*. Dit deed een vraag rijzen die zij als volgt beantwoordde:

'De wereld' betekent: de mens die leeft in zijn persoonlijke aard. Deze 'wereld' zal in de twee delen van De Geheime Leer alles vinden wat zij in haar uiterste bevochtigingsvermogen kan vatten, maar niet meer. Maar dit wil niet zeggen dat de leerling die niet in 'de wereld' leeft, niet méér in het boek kan vinden dan de 'wereld' er in vindt. Elke vorm, hoe ruw ook, bevat in zich verborgen het beeld van zijn 'schepper'. Op dezelfde wijze bevat ook het werk van een schrijver, hoe duister ook, het verborgen beeld van de kennis van de schrijver.

Uit deze woorden maak ik op dat *De Geheime Leer* alles moet bevatten wat H.P.B. zelf weet en nog veel meer, in aanmerking genomen dat veel ervan afkomstig is van mensen wier kennis onmetelijk veel groter is dan de hare. Bovendien laat zij ondubbelzinnig doorschemeren dat een ander er kennis in kan vinden die zijzelf niet bezit. Het is een stimulerende gedachte te bedenken dat het mogelijk is dat ik in H.P.B.'s woorden kennis kan vinden waarvan zijzelf zich niet bewust is. Zij stond lang stil bij dit idee. Iemand zei naderhand: *H.P.B. moet haar greep op de zaak aan het verliezen zijn*. Daarmee bedoelde hij naar ik meen, het vertrouwen in haar eigen kennis. Maar twee anderen en ook ikzelf begrijpen haar bedoeling beter, denk ik. Zonder twijfel vertelt zij ons dat wij ons niet aan haar moeten vastklampen als de uiteindelijke autoriteit, noch aan iemand

anders, maar ons verlaten op onze eigen ruimer wordende inzichten.

(Latere aantekening bij het bovenstaande: Ik had gelijk. Ik legde het haar rechtstreeks voor en zij knikte en glimlachte. Het is heel wat waard om haar goedkeurende glimlach te krijgen!, RB.)

Eindelijk hebben we het dan van H.P.B. gedaan gekregen, ons op het goede spoor te zetten betreffende de studie van *De Geheime Leer*. Laat ik het opschrijven nu alles nog vers in mijn geheugen zit. Ze zegt:

Wanneer je De Geheime Leer bladzijde na bladzijde leest, zoals bij ieder boek, zal dat alleen maar eindigen in verwarring. Het eerste wat je moet doen, zelfs als je dat jaren zou kosten, is enig idee te krijgen van de 'drie grondstellingen' die in de 'Proloog' staan. Ga dan verder met het bestuderen van de herhaling daarvan in de genummerde onderdelen in de 'Samenvatting' (Deel I, Gedeelte I). Neem dan de 'Inleidende Aantekeningen' van Deel II en het 'Besluit' van Deel II.

H.P.B. schijnt nogal overtuigd te zijn van de belang van de lering (in het 'Besluit') over de tijden van de komst van de rassen en de onderrassen. Duidelijker dan gewoonlijk stelde zij dat er in werkelijkheid niet zoiets bestaat als een toekomstig 'komen' van rassen. *Er is noch sprake van komen, noch van gaan, maar van eeuwig worden*, zegt zij. Het vierde wortelras is nog steeds in leven. Zo is het ook met het derde, tweede en eerste – dat wil zeggen, hun manifestaties op ons huidige stoffelijke gebied zijn aanwezig. Ik weet wat zij bedoelt, denk ik, maar ik ben niet in staat het onder woorden te brengen. Op dezelfde manier is het zesde onderras hier en het zesde wortelras en het zevende en zelfs mensen van de komende ronden. Per slot van rekening is dat heel begrijpelijk. Leerlingen, broeders en adepten kunnen geen mensen zijn van het alledaagse vijfde onderras, want 'ras' is een stadium van evolutie.

Maar zij laat er geen enkel misverstand over bestaan dat, voor zover het de mensheid in het algemeen betreft, wij honderden jaren (in tijd en ruimte) verwijderd zijn van zelfs het zesde onderras. Ik had de indruk dat H.P.B. een eigenaardige bezorgdheid toonde in haar nadruk op dit punt. Zij zinspeelde op 'gevaren en waandenkbeelden' die voortkomen uit de ideeën dat het nieuwe ras al definitief in de wereld verschenen was.

Volgens haar valt de duur van een onderras, voor de mensheid als geheel samen met die van een siderisch jaar (de cirkel die de aardas beschrijft – ongeveer 25.000 jaar). Dat houdt in dat het nieuwe ras nog erg ver weg is.

We hebben gedurende de laatste drie weken opmerkelijke bijeenkomsten gehad over de studie van *De Geheime Leer*. Ik moet mijn aantekeningen rangschikken en de resultaten opschrijven voordat ik ze vergeet.

Zij vertelde nog heel wat meer over het ‘Grondbeginsel’. Zij zegt:

Als je denkt dat je uit De Geheime Leer een bevredigend beeld van de samenstelling van het universum kunt krijgen, dan zal deze studie je alleen maar verwarren. Het boek is niet bedoeld om zo'n definitieve uitspraak te doen over het bestaan, maar om je in de richting van de Waarheid te leiden.

Zij herhaalde deze laatste uitdrukking vele malen. Ze zei:

Het is volkomen nutteloos om naar anderen te gaan waarvan je veronderstelt dat zij wat verder gevorderd zijn en hen te vragen een ‘uitleg’ van De Geheime Leer te geven. Dat kunnen zij niet. Als zij het proberen, dan bestaat alles wat zij geven kunnen alleen maar uit pasklaar gemaakte exoterische weergaven die in de verste verte niet op de Waarheid lijken. Zo'n uitleg accepteren betekent onszelf vastleggen op verstarde ideeën, terwijl de Waarheid uitstijgt boven ideeën die wij kunnen formuleren en uitdrukken.

Exoterische uitleggingen zijn allemaal best en zij veroordeelt deze niet, als zij maar gezien worden als wegwijzers voor beginners en door hen als niet meer dan dat worden aanvaard. Veel mensen die lid zijn van de Theosophical Society, of in de toekomst lid zullen worden, zijn natuurlijk met geen mogelijkheid in staat uit te stijgen boven het gewone exoterische begrip. Maar er zijn anderen, en er zullen anderen zijn, en voor hen zet zij de volgende en juiste manier om *De Geheime Leer* te benaderen uiteen.

Ze zegt:

Neem De Geheime Leer ter hand zonder enige hoop te koesteren de definitieve Waarheid van het bestaan van haar te vernemen, of zonder enig ander idee dan maar te zien in hoeverre zij kan leiden in de richting van de Waarheid. Zie in

[deze] studie een middel om het denken te oefenen en te ontwikkelen zoals dat nooit door andere studies ontwikkeld is. Neem de volgende regels in acht:

Wat je ook in De Geheime Leer wilt bestuderen, houd steeds de volgende denkbeelden voor ogen, die de basis moeten zijn van je ideeën-vorming:

(a) DE FUNDAMENTELE EENHEID VAN ALLE BESTAAN.

Deze eenheid is iets heel anders dan de gebruikelijke opvatting van eenheid – bijvoorbeeld wanneer we spreken van een natie of leger als een eenheid, of dat de ene planeet verbonden is met een andere door middel van magnetische krachten en dergelijke. Zo is de leer niet. Zij zegt dat het bestaan één is, niet een verzameling van zaken die met elkaar verbonden zijn. Fundamenteel is er één Zijn. Het Zijn heeft twee aspecten, positief en negatief. Het positieve is Geest of Bewustzijn. Het negatieve is Substantie, het subject van bewustzijn. Dit Zijn is het Absolute in zijn allereerste manifestatie. Omdat het absoluut is, is er niets buiten. Het is Al-Zijn. Het is ondeelbaar, anders zou het niet absoluut zijn. Als er een deel van afgescheiden zou kunnen worden, zou het overblijvende deel niet meer absoluut zijn, omdat er direct sprake zou zijn van een vergelijking tussen het overblijvende en het afgescheiden deel. Vergelijking is onverenigbaar met enig idee van absoluteheid. Daarom is het duidelijk dat dit fundamentele ene Bestaan of absolute Zijn, de Realiteit moet zijn in elke vorm die er is.

Ik zei dat, hoewel het voor mij duidelijk was, ik niet dacht dat velen in de loges dit zouden begrijpen. Theosofie, zei zij, is voor hen die kunnen denken, of voor hen die zich tot denken kunnen brengen, niet voor mentale luiilakken. H.P.B. is de laatste tijd erg mild geworden. ‘Stomkop’ placht zij de doorsnee-student te noemen. Ze zegt:

Het atoom, de mens, de god zijn ieder afzonderlijk, zowel als gezamenlijk, in de grond der zaak absoluut Zijn; dat is hun werkelijke individualiteit. Het is dit idee dat we altijd in ons achterhoofd moeten houden, om de basis te vormen voor elk begrip dat voortkomt uit de studie van De Geheime Leer. Op het moment dat je dit idee loslaat (en dat gaat erg gemakkelijk als je bezig bent met een van de vele ingewikkelde aspecten van de esoterische filosofie) komt het idee op van de afgescheidenheid en verliest de studie haar waarde.

(b) Het tweede denkbeeld dat vastgehouden moet worden is: ER BESTAAT GEEN LEVENLOZE MATERIE. Elk afzonderlijk atoom is levend. Dat kan niet anders, daar elk atoom in zichzelf fundamenteel absoluut Zijn is. Daarom is er niet zoiets als 'ruimten' van ether of akasha, of hoe je het ook noemen wilt, waarin engelen en elementalen ronddartelen als forellen in water. Dat is een gebruikelijke voorstelling. Het juiste denkbeeld toont dat ieder atoom van de materie, op welk gebied dan ook, in zichzelf een leven is.

(c) Het derde gronddenkenbeeld dat je vast moet houden is: DE MENS IS DE MICRO-COSMOS. Aangezien hij dat is, bestaan alle hiërarchieën des hemels in hem. Maar in waarheid is er noch macrocosmos noch microcosmos, maar één Bestaan. Groot en klein bestaan alleen maar zo als voorstellingen van een beperkt bewustzijn.

(d) Het vierde en laatste basis-idee dat je moet vasthouden is dat wat uitgedrukt wordt in het grote Hermetische axioma. Het somt alle andere op en vat ze samen:

*Zo binnen, zo buiten
zo groot, zo klein
zo boven, zo beneden
er is slechts één Leven en Wet
en de besturende Kracht is één*

*Er is geen binnen, geen buiten
geen groot, geen klein
geen hoog, geen laag
in het goddelijk bestel*

Wat je ook in *De Geheime Leer* uitkiest om te bestuderen, je moet het altijd in verband brengen met deze basis-ideeën

Ik opperde dat dit een soort mentale oefening is die buitengewoon vermoeiend moet zijn. H.P.B. glimlachte en knikte:

Je moet niet zo dwaas zijn jezelf het gekkenhuis in te werken door teveel ineens te willen doen. De hersenen zijn het instrument van het waak-bewustzijn en ieder bewust mentaal beeld dat gevormd wordt betekent verandering en vernietiging

van atomen van de hersenen. Gewone intellectuele activiteit verloopt langs gebaande wegen in de hersenen en vereist geen plotselinge aanpassingen en vernietigingen in hun substantie. Maar deze nieuwe soort van mentale inspanningen vraagt om iets totaal anders – het scheppen van ‘nieuwe hersenpaden’ (new brain paths), het tot stand brengen van een andere orde in de kleine levens in de hersenen. Als dit geforceerd en onoordeelkundig geschiedt, kan dit ernstige fysieke schade aan de hersenen toebrengen.

Dit soort denken noemen de Indiërs jnana-yoga. Wanneer je in de jnana-yoga vooruitkomt, ervaar je dat er voorstellingen (conceptions) oprijzen die je nog niet kunt formuleren in een of ander mentaal beeld (mental picture), hoewel je je er wel van bewust bent. Pas na enige tijd zullen deze voorstellingen zich ontwikkelen tot mentale beelden. Dit is een moment om op je hoede te zijn en je moet weigeren je te laten misleiden door het idee dat het zojuist gevonden prachtige beeld de werkelijkheid wel moet weergeven. Dat doet het niet. Wanneer je verder gaat, ervaar je dat het eens zo bewonderde beeld dof wordt en onbevredigend, en dat het tenslotte langzaam verdwijnt of verworpen wordt. Dit vormt opnieuw een gevaarlijk punt, omdat je op dat moment in een soort leegte zit zonder enige voorstelling om op te steunen en je in de verleiding kunt komen het verworpen beeld weer nieuw leven in te blazen om je er, bij gebrek aan iets anders, weer aan vast te klampen. De ware student zal echter kalm verder werken en weldra doemen er nieuwe vormloze lichtschijsels op die na verloop van tijd opnieuw aanleiding geven tot een vollediger en mooier beeld dan het vorige. Maar de leerling weet nu dat geen enkel beeld ooit de Waarheid kan vertegenwoordigen. Dit laatste schitterende beeld zal mat worden en vervaagen als de andere. En zo gaat het proces verder totdat uiteindelijk het denken en zijn beelden overstegen worden en de leerling de wereld van geen-vorm betreedt en er verblijft, een wereld waar alle vormen beperkte weerspiegelingen van zijn.

De ware student van De Geheime Leer is een jnana-yogi en dit yoga-pad is het ware Pad voor de Westerse student. Om hem op dat Pad van weg-wijzers te voorzien, is De Geheime Leer geschreven.

(Latere aantekening: Ik heb deze weergave van haar lessen aan H.P.B. voorgelezen en haar gevraagd of ik haar goed begrepen had. Zij noemde mij een ‘onnozele domkop’ om te veronderstellen dat iets ooit goed in

woorden uitgedrukt kan worden. Maar zij glimlachte en knikte instemmend, en zei dat ik het echt beter onder woorden gebracht had dan iemand anders het ooit gedaan had, en ook beter dan zij dat zelf kon.)

Ik vraag mij af waarom mij dit alles geschonken wordt. Het zou aan de wereld doorgegeven moeten worden, maar ik ben te oud om dat ooit nog te doen. Ik voel mij een kind in vergelijking met H.P.B., hoewel ik in werkelijke jaren zo'n twintig jaar ouder ben dan zij.

Zij is sterk veranderd sinds ik haar twee jaar geleden ontmoette. Het is verbazingwekkend hoe zij zich staande houdt ondanks haar verschrikkelijke ziekte. Als je niets wist en niets geloofde, dan zou H.P.B. je ervan overtuigen dat zij wel wat meer is dan het lichaam en de hersenen. Ik heb het gevoel, speciaal tijdens deze laatste bijeenkomsten en sinds zij lichamelijk zo hulpeloos is geworden, dat wij leringen krijgen vanuit een andere en hogere sfeer. Wij schijnen te voelen en te wéten wat zij zegt, meer dan dat wij het horen met onze oren. Iemand anders zei gisteravond nagenoeg hetzelfde.

- Robert Bowen, 19 april 1891

1

EEN ALOMTEGENWOORDIG, EEUWIG, GRENZELOOS EN ONVERANDERLIJK BEGINSSEL, WAAROVER ALLE BESPIEGELING ONMOGELIJK IS, AANGEZIEN HET HET MENSELIJKE BEGRIJSVERMOGEN TE BOVEN GAAT EN HET DOOR ENIGE MENSELIJKE UITDRUKKING OF VERGELIJKING ALLEEN MAAR NIETIGER KAN LIJKEN DAN HET IS. HET LIGT VOORBIJ HET GEBIED EN HET BEREIK VAN DE GEDACHTE – IN DE WOORDEN VAN DE *MĀNŪKYA UPANISHAD*, ‘ONDENKBAAR EN ONUITSPREKELIJK’.

Laat, om deze ideeën duidelijker te maken aan de gewone lezer, hem beginnen met de stelling dat er één absolute Werkelijkheid is, die voorafgaat aan alle geopenbaarde, geconditioneerde zijn. Deze oneindige en eeuwige Oorzaak – vaag onder woorden gebracht door het ‘Onbewuste’ en het ‘Onkenbare’ van de heersende [negentiende-eeuwse] Europese filosofie – is de wortelloze wortel van ‘alles dat was, is, of ooit zal zijn.’ Deze is uiteraard vrij van alle eigenschappen en is wezenlijk zonder enige relatie tot geopenbaard, eindig zijn. Het is eerder ‘Zijn-heid’ (*Be-ness*) dan Zijn (*Sat* in het Sanskriet), en gaat alle gedachte of bespiegeling te boven.

Deze ‘Zijn-heid’ wordt in *De Geheime Leer* gesymboliseerd onder twee aspecten. Enerzijds: absolute abstracte Ruimte, welke loutere subjectiviteit voorstelt, datgene wat geen menselijk denken van enig begrip kan losmaken, of als op zichzelf staand kan begrijpen. Anderzijds: absolute abstracte Beweging, die ongeconditioneerd Bewustzijn voorstelt. Zelfs onze Westerse denkers hebben aangetoond dat bewustzijn los van verandering voor ons onbegrijpelijk is, en beweging het beste verandering symboliseert, haar wezenlijke kenmerk. Dit laatste aspect van de ene Werkelijkheid wordt ook gesymboliseerd door de uitdrukking ‘de grote Adem’, een symbool dat voldoende duidelijk is en geen verdere toelichting nodig heeft. Zo is dan deze metafysische ene absolute Zijn-heid het eerste fundamentele axioma van *De Geheime Leer*, door het eindige verstand gesymboliseerd als de theologische Drieëenheid.

DE EEUWIGHEID VAN HET UNIVERSUM IN TOTO ALS EEN GRENZELOOS GEBIED; PERIODIEK 'HET SPEELTERREIN VAN TALLOZE UNIVERSA DIE ZICH ONOPHOUDELIJK MANIFESTEREN EN VERDWIJNEN', GENOEMD DE ZICH 'MANIFESTERENDE STERREN' EN DE 'VONKEN DER EEUWIGHEID'. 'DE EEUWIGHEID VAN DE PELGRIM IS ALS HET KNIPPEREN VAN HET OOG VAN ZELF-BESTAAN' (*BOEK VAN DZYZAN*). 'HET VERSCHIJNEN EN VERDWIJNEN VAN WERELDEN IS ALS EEN REGELMATIG GETIJ VAN EB EN VLOED'.

Deze tweede bewering van *De Geheime Leer* houdt in de absolute universaliteit van die wet van periodiciteit, van eb en vloed, stroom en tegenstroom, die de natuurwetenschap heeft waargenomen in alle afdelingen van de natuur. Een wisseling als die van dag en nacht, leven en dood, slapen en waken, is een feit, zo gewoon, zo volmaakt universeel en zonder uitzondering, dat het gemakkelijk te begrijpen is dat wij er een van de absoluut fundamentele wetten van het universum in zien.

DE FUNDAMENTELE IDENTITEIT VAN ALLE ZIELEN MET DE UNIVERSELE OVER-ZIEL, WAARBIJ DE LAATSTE ZELF EEN ASPECT IS VAN DE ONBEKENDE WORTEL; EN DE VERPLICHTE PELGRIMSTOCHT VOOR IEDERE ZIEL – EEN VONK VAN DE EERSTE – DOOR DE KRINGLOOP VAN INCARNATIE (OF 'NOODZAKELIJKHEID'), IN OVEREENSTEMMING MET DE CYCLISCHE EN KARMISCHE WET, GEDURENDE DE HELE PERIODE.

Met andere woorden: geen zuiver spiritueel *buddhi* (goddelijke ziel) kan een onafhankelijk bewust bestaan hebben, voordat de vonk die voortgekomen is uit de zuivere essentie van het universele zesde Beginsel – ofwel de Over-Ziel – (a) door elke elementale vorm van de fenomenale wereld van dat *manvantara* gegaan is, en (b) individualiteit heeft verkregen, eerst door de natuurlijke drang en daarna door zelfveroorzaakte en zelfbedachte pogingen (gecontroleerd door haar *karma*), en op die manier opklimt door alle graden van intelligentie heen, van het laagste tot het hoogste manas, van mineraal en plant tot aan de heiligste aartsengel (*Dhyani-Boeddha*). De kernleer van de esoterische filosofie kent geen voorrechten of speciale gaven toe aan de mens, behalve die welke

door zijn eigen Ego verkregen zijn, door persoonlijke inspanning en verdienste, gedurende een lange reeks van zielsverhuizingen en reïncarnaties.

LITERATUUR

Algeo, J. (2007). *Getting acquainted with The Secret Doctrine: a study course*
Wheaton: Theosophical Society in America. Department of education

Barborka, G. (1973). *Het Goddelijk Plan* (2 dln.).
Amsterdam: Uitgeverij der Theosofische Vereniging in Nederland.

Blavatsky, H.P. (1980). *De Geheime Leer III*.
Amsterdam: Uitgeverij der Theosofische Vereniging in Nederland.

Dubbink, H. (1980). *Het onmogelijke zoeken*.
Amsterdam: Uitgeverij der Theosofische Vereniging in Nederland.

Gomes, M. (2000). *Hoe De Geheime Leer tot stand kwam*.
Amsterdam: Uitgeverij der Theosofische Vereniging in Nederland.

Gomes, M. (2009). *The Secret Doctrine, abridged and annotated*.
New York: Tarcher / Penquin

Gomes, M. (2010). *The Secret Doctrine Commentaries,
The Unpublished 1889 Instructions*.
Den Haag: I.S.I.S. Foundation

Ianthe Hoskins (1992). *Grondslagen van esoterische filosofie*.
Amsterdam: Uitgeverij der Theosofische Vereniging in Nederland.

Leeuwen, A. van e.a. (red.). (2012).
Ganesh: Kleine woordentolk der geesteswetenschappen.
Amsterdam: Uitgeverij der Theosofische Vereniging in Nederland.

Mills, J. (1989). *Leven in wijsheid: Lezingen over De Geheime Leer*
Amsterdam: Uitgeverij der Theosofische Vereniging in Nederland.

Nicholson, S. (1989). *Oude wijsheid, modern inzicht*.
Amsterdam: Uitgeverij der Theosofische Vereniging in Nederland.

Preston, E. & Humphreys, C. (1966). *An Abridgment of The Secret Doctrine*
Wheaton / Madras: Quest Books TPH

Special *Geheime Leer, Theosofia*, 89(5), september 1988.

Zirkoff, B. de. (1980). *Aan de bron van de occulte traditie*.
Amsterdam: Uitgeverij der Theosofische Vereniging in Nederland.

Deze brochure is een uitgave van de
Theosofische Vereniging in Nederland